

sal s részben az is a stílus javára szól, hogy valamiképpen az egész mű sugározza a kulturáltságot. Megelevenítő és emberábrázoló ereje megszabott keretben is érvényesül. (*Geréb Sándor*)

SZÁDVÁRI ZOLTAN: ÖLELKEZÉS. Mélylélektani regénynek gondolná az ember ezt az írást, ha nem bocsátana minduntalan állábakat különféle témák és extatikus elmélkedések felé. Amennyire kivehettük, van egy alaptémája, helyesebben alaptétele: minden férfinak és nőnek megvan a tökéletes nemi társa, harmonikus testi-lelki kiegészítője, csupán meg kell találnia. Minden gyönyör és érzelem, amit nem arra a „valakire” pazarol, fanyar az átélés pillanatában és kellemetlen emlék a múltban. A regény körülbelül azt tárgyalja, hogyan talál két „valaki” egymásra. Az egymásratalálás az u. n. mélylélektan síkján játszódik le és Joyce-i fogással egy félnap lelki történetének a keretébe illeszkedik. Az író először a „nő” lelki szövevényeiben bolyong, a hagyományos szexuális nevelés nyomasztó légkörét méri, s keresi a céltalan, mert nem az „igazira” irányult szerelmi próbák fájdalmas nyomait, azután minden különösebb átmenet nélkül áttér a „férfi” lelki életébe, s körülbelül ugyanazokat az erotikus élményeket deklinálja, mint az előbb, csak hogy ezuttal himnemben. Egy mozielőadáson a két öntudatlanul is egymást kereső lélek összetalálkozik és viszonyt sző.

A téma figyelemreméltó, a két szereplőnek a mélylélektani síkon való érintkezése ujszerű és sok hálás belső bonyodalomra nyújt alkalmat, sajnos, az író nem látja eléggé tisztán saját témája vezérfonalát, minduntalan elveszti, összebonyolítja egyéb fonalakkal, amelyek versenytárukká szegődnek és semlegesítik. Az eredmény valami szürrealista zagyvaság, amelyet nem könnyű elemezni, mert szexuálfelvilágosító dörömbölések, feminista szónoklatok, értelmetlenségig extatikus szólások és groteszk ötletek üldöznek és marják dühös Erinnisek módjára a szerencsétlen csillagzat alatt született témát. Mindezek tetejébe az alaptéma még valami homályos ikertémával is terhes, amit úgy hord magában, mint a torzszülött magzat fejletlen ikertestvérét: a lapok között minduntalan valami megkezdett és újra meg újra félbehagyott pacifista regény foszlányai ötlenek fel, háború, fegyver, ágyú, repülőraj, békesikoly, gáztámadás — mindez az álom, a lázas vízió, a mániás ragaszkodás zürzavarában. A háború és a gáz valahogy alaktalanul lesben áll és amikor a két egymásratalált lélek összeforr az „erdő” magányában — Szádvárinál minden valami fogalomyszerű elvontságban lebeg, „nő”, „férfi”, „erdő” — megsemmisíti őket.

Baj van az író pszichológiai érzékével is. A tudattalan lelki folyamatnak is van bizonyos törvényszerűsége, amit az író intuitive vagy belső tapasztalatból ismer. Az emlékek olyanok, mint valami szellemek, amelyek csak a varázsigére jelentkeznek. A lélektani folyóregényben, melynek szövete a pillanat és az emlékezet spontán kapcsolódása útján jó létre, nincs fontosabb probléma, mint azoknak az élményeknek a megválogatása, amelyek spontánul fellendítik a hőst az emlékezetbe vagy a múlt hangulatába. „Léptei ütemes kopogásáról eszébe jut most valaki — írja Szádvári — Egy-kettő... egy-kettő... jobb-bal... jobb-bal... kip-kop... kip-kop... Kis odasimulás, kezdődő édes láz”. — A kapcsolás hamis: minél gépiesebb és megszokottabb valamely tény, annál alkalmatlanabb a múlt emlékeinek vagy hangulatainak a felidézésére. Amikor Proust Mme de Guermantes palotájában, a Porte-cochère követén, az önkénytelen emlékezés jóvoltából pillanatra visszakapja Velenében töltött napjai hangulatát, nem lépteit okolja, hanem azt a véletlent,

hogy a kövezet egyik kockája jobban ki volt kopva, mint a többi, s ez az egyenetlenül kikökkentette a járás gépies megszokottságából — az ilyen kikökkentő, a pillanat automatizmusát átütő véletleneknek van meg az a virtusuk, hogy tudatunkat az emlékezettel kapcsolják; a zavartalan menetű, gépies mozgás vagy egyéb cselekedet, Szádvári esetében a „léptek ütemes kopogása“ (még az „ütemes“-sel is jelzi, hogy mi sem zavarta a járás automatizmusát!) aligha alkalmas körülmény. Ilyen hamis kapcsolatok, amelyek aztán egész fejezeteket tesznek hamisakká, sajnos hemzsegek Szádvári regényében.

Szádvári Zoltán nagyon tehetséges, de úgy érzem, még nagyon fiatal író. Iránytű nélkül vergődik Joyce, Proust, Lawrence és a szürrealisták között. Könyve mindenképpen koraszülött. (Szenczei László)

ORMOS IVAN: ALLJ! KI VAGY? Regény a kisebbségi regényeknek abból, amit elolvasás után gyanakodva hárit el az olvasó. Szerző ugyanis egyáltalán nem számol kisebbségi életünk adottságaival s elkerüli figyelmét, hogy ez a sors körülményeink között életben és műben egyaránt kötelez. Kötelez elsősorban arra, hogy a dolgokat, jelenségeket és eseményeket úgy lássuk, amint azok valóban vannak, másrészt, hogy végső konkluzióink a délibábokon jóval innen ugyan, de az utat próbálják megjelölni, melyen haladnunk kell, ha nem akarunk magunkba roskadva lehullani.

Gálfi, Ormos hőse sajnos egyetlen tétével, egyetlen őszintén és megfontoltan kimondott szavával sem érzékelteti ezt az élni akarást. Már pedig, ha a negyvenmillió európai kisebbségek nem eleven bástyái, nem szinte mindenek ellenére élő és ható kovászai egy eljövendő demokráciának és egyetemes emberiségnek, akkor mindezek üres, tartalmukat vesztett szavak, közönséges fantazmagóriák. S éppen mert az *Allj! Ki vagy?* hőse még mint negáció sem kisebbségi regényhős, nem kisebbségi regény a mű sem, melyet róla irtak. Talajátvesztettsége masterkélt és tulontul generális, kapkodása, erőtlenése és állhatatlansága még egyéni szempontból sem meggyőző, nemhogy egy közösségi sorsot szimbolizáló történet síkján.

Bizonyos s ezt a regény még igazabbá teszi, hogy a kisebbségi élet megelevenítésével emberileg és művészileg számottevőt alkotni sokkal nehezebb, mint, mondjuk jó történeti regényt írni. Oly sok figyelemreméltó körülmény, a kisebbségi életnek annyi valóban emberi nekirugaszkodása, hősiessége és szépsége zajlik körülöttünk, hogy felfokozzák igényeinket a művészi teljesítmények iránt. Am írjon az író Mátyás királyról vagy Blandrata Györgyről regényt, aki azonban a kisebbségi életet választja légkörül, attól közönséges emberi gyengeségek többé-kevésbé művészi feldolgozásánál, mesénél és bonyodalomnál jóval többet várunk, sőt csak azt várjuk, ami túl van ezen.

Gálfi Miklós élete egy percig sem a mi életünk. A lecsúszott és viselkedésben a strici köreit suroló, tévelygő félművelt-intellektuel erőtlenszínekkel megrajzolt, szánalmas, de nemzetközi alakját sosem érezzük közel magunkhoz, mindhiába járkál a Béga partján s kilincsel román nevű uraknál munkaalkalom végett. Típus-nemzetközisége pedig annál elszomorítóbb számunkra, mert szigorúan magyarnak tekinti magát, a határon túl kolbászból font kerítéseket gyanító naiv ember nosztalgiájával. S érezzük: ez a magatartása kifejezett tagadása kisebbségi voltának, amit környezet és sallangok hasztalan kísérelnek meg bizonyítani. A regény egyébként Gálfi Miklós életének rövid szakaszát adja, az Orient könyvelői asztalától való kikerülésétől, a román-magyar határon bekö-